● *Pro Urbe-díjasok: dr. Csillik Bertalan és dr. Bor Zsolt*

A városszeretet „születési hiba"

Talán szimbolikusnak is tekinthető, hogy Csillik Bertalan családja az egyetemmel jött át Erdélyből Szegedre. Az anatómia világhírű professzora hetven éves elmúlt. Tettvágyó, boldog, elégedett ember benyomását kelti. Csak a múltból megtartott értékek és a jövőre vonatkozó tervek őrzik meg így a fiatalságot a hetedik ikszen túl.

● *Professzor úr! Valóban boldog és elégedett?*

– Boldog vagyok, mert örömömet lelem a két legfontosabb dologban, a munkámban és a családomban. Elégedett nem vagyok, pontosan azért nem, amiért más magyar kutatók sem azok. Jó lenne javítani a munkafeltételeken, jobb eszközökkel, műszerekkel, jobban felszerelt laboratóriumban dolgozni.

● *Az anatómiára tette fel az életét, pedig ez a tárgy egyáltalán nem tartozik az orvostanhallgatók kedvencei közé. Miért ezt választotta?*

– Talán éppen azt akartam megmutatni, hogy ebből is ki lehet hozni valamit. Az anatómiával kötött szövetség régi keletű. Már orvostanhallgatóként is az Anatómiai Intézetben dolgoztam, és rövidesen külföldi folyóiratokban jelentek meg cikkeim. Hamarosan Amerikába, előbb a philadelphiai Harvard Egyetemre hívtak meg, és amikor hazajöttem, meglehetősen fiatalon kineveztek az intézet igazgatójává. Sok munkával, sok örömmel és sok külföldi úttal 25 évig vezettem az intézetet. 15 éve a Német Tudományos Akadémia rendes tagja, és a Belga Királyi Orvostudományi Akadémia levelező tagja vagyok, míg a Magyar Tudományos Akadémia nem érdemesített a tagságra. Ezzel, azt hiszem, unikumnak számítok.

Az anatómia számomra szép és izgalmas. Szép azért, mert nagyon szoros kapcsolatban van a képzőművészettel, több tekintetben is. Egyrészt az emberábrázolás művészi szinten mindig pontos anatómiai ismereteken alapul. Másrészt az emberi test anatómiájában elmondhatatlan szépség rejlik. Az emberi test felépítésének szépsége versenyre kelhet a művészeti szépséggel. Izgalmasnak pedig azért találom az anatómiát, mert az orvostudományi kutatások egyik legdinamikusabban fejlődő ága a molekuláris anatómia – ide tartozik az én kutatási területem, a neurobiológia. Ezen a ponton a biológia és az orvostudomány összekapcsolódik: azoknak a jelenségeknek a biológiai okát keresem, amelyekkel ma még nem tud mit kezdeni az orvostudomány.

● *Mit érez a professzor úr, amikor belenéz a mikroszkópba?*

– A megismerés örömét, a megértés lehetőségét és a gyógyítás ígéretét. A mikroszkopikus anatómián belül egy új tudományterületet fejlesztettem ki, a neurocitokémiát. Az idegrendszer sejtjeinek normális és kóros kapcsolatait vizsgálom. Ha megismerjük az idegsejtek viselkedését, megértjük egészséges és kóros működésüket, lehetőségünk nyílik arra, hogy befolyásoljuk ezeket a folyamatokat. Éppen az a kutatásom célja és értelme: az agy minél teljesebb megismerése. Ez felvillantja annak lehetőségét, hogy a lélek, a tudat, az emlékezés, a gondolat mibenlétét megragadjuk.

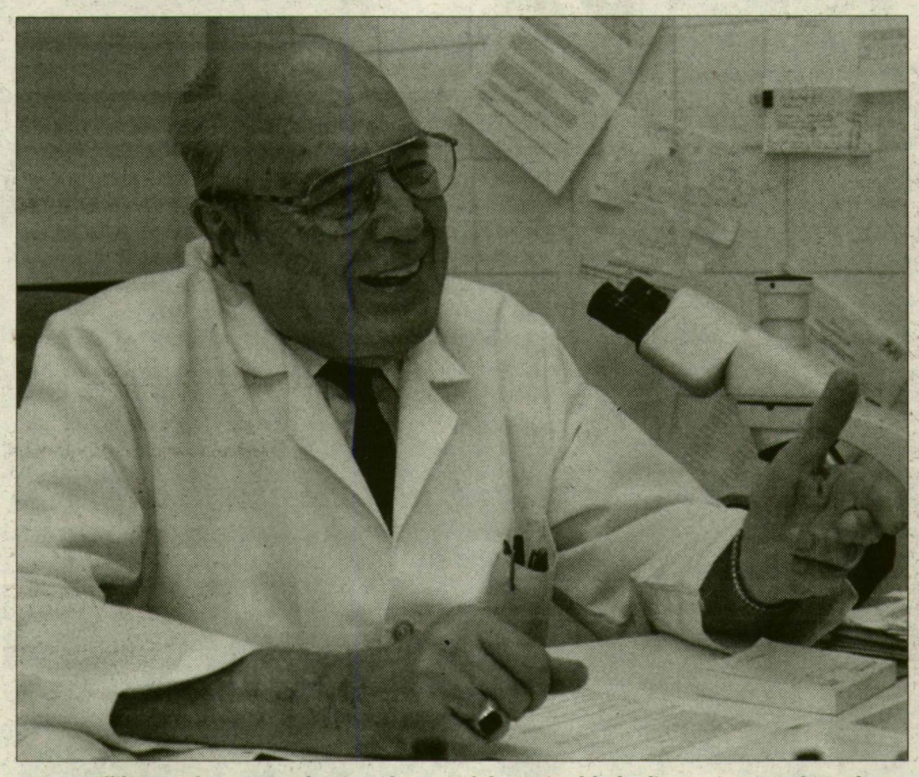

Dr. Csillik Bertalan: Szeged szép, álmos és lehetőségekkel teli. ***(Fotó: Karnok Csaba)***

● *Mi okozta a legnagyobb örömet munkája során?*

– A legnagyobb öröm a mikroszkóp mellett ért. Még a hetvenes évek közepén történt, hogy támadt egy sejtésem. Alvajáróként dolgoztam a problémán, megállás nélkül kutattam, haladtam előre. És amikor a végére értem, kiderült, hogy igazam volt, a sejtésem pontosan igazolódott. Nehéz elmondani, milyen érzés volt ez, amikor először éltem át. Később persze, néhányszor történt velem hasonló. Tudni kell, hogy ez a munka nem a hirtelen, nagy felfedezéseké, hanem az aprólékos, kitartó, mindennapi kísérletezéseké, amely fokozatosságot, és hihetetlen kitartást igényel. Ebben rendkívüli örömet jelent, ha az elméleti feltételezést végül igazolja az eredmény. Azt hiszem, egy kutatónak ez jelenti a legnagyobb sikert.

● *És a legnagyobb kudarcot?*

– Az életemben az okozta a legnagyobb traumát, hogy akaratom ellenére megfosztottak a munkámtól. Nekem a munka lételemem. Az egyetem előző rektora pedig 65 éves koromban megköszönte addigi tevékenységemet (pontosabban: meg sem köszönte), és nyugdíjba küldött. Rendkívül mély válságba kerültem, testileg-lelkileg összetörtem. Szerencsére a barátaim a segítségemre siettek. Balogh Károly Bostonban élő kollégámtól, ötvenes évekbeli katonatársamtól értesültek a történtekről amerikai kollégáim, és ismét meghívtak a Harvardra, így két és fél évig oktathattam ott az anatómiát. Itthon pedig Nemcsók János adott munkalehetőséget és egy laboratóriumot a Bay Zoltán Intézetben. Azt mondta, azt csinálhatom itt, amihez kedvem van. Ennél több történt: volt egy olyan kutatási témám, amihez komoly támogatást szereztem, műszereket és anyagokat vásároltam. Így ismét megteremtődtek a komoly kutatómunka feltételei. De ami a legfontosabb: megint dolgozhatok. Ráadásul ismét feleségemmel, ami külön öröm számomra, bár őt az előbb említett rektor az Idegklinikára helyezte. Régebben az Anatómiai Intézetben évtizedeken át együtt dolgoztunk, és most megint lehetőségünk nyílik együtt csinálni azt, ami a család, a gyerekek mellett a legfontosabb számunkra.

● *Professzor úr mindig azt mondja, rajongásig szereti ezt a várost. Mióta érzi ezt a „szenvedélyt"?*

– Akkor jöttem rá, mit jelent nekem Szeged, amikor először voltam hosszabb ideig távol a várostól. Középiskolás koromban három évre szovjet hadifogságba kerültem. Apámra, anyámra és a Dóm térre gondoltam gyakran. E három jelentette nekem a hazát.

● *Miért éppen a Dóm tér jelképezi az Ön számára Szegedet?*

– Apámmal hároméves koromban indultunk először nagyobb sétára, és ez éppen a Fogadalmi templomhoz vezetett. Ezek a séták azután szertartásokká váltak, a szülőváros és a tér pedig összekapcsolódott bennem.

● *A legtöbb ember szereti a szülőhelyét. A városformáló tenni akaráshoz azonban több kell.*

– A tenni akarás abból adódik, hogy szeretném, ha mások is látnák, amit én látok. Ha mindenki tudatában lenne azoknak a lehetőségeknek, amellyel Szeged ismét regionális központ lehet, a szó legnemesebb értelmében. Igyekszem minél több szálon tenni ezért. Szakmai téren a SZOTE Baráti Körének, a civil szférában pedig a Dugonics Társaságnak az elnöki tiszte jelenti a kapcsolódást.

● *Milyen város Szeged?*

– Szép. Álmos. Nagy lehetőségekkel teli. A szépséget – gondolom – nem kell magyarázni. Az álmosság alatt azt értem, hogy este nyolc óra után itt jóformán már csak a kóbor macskák járnak az utcán, eltérően más egyetemi városoktól, ahol este is nagy élet zajlik. A lehetőségek közül pedig a régióközpont-szerepet tartom a legfontosabbnak. A trianoni határok meghúzásával Szeged sajnálatos módon elvesztette korábbi központi szerepét, és visszaszerzésére sokáig nem is volt lehetősége. Most viszont a határok kezdenek virtualizálódni, átjárhatóvá válni. Ez megteremti annak lehetőségét, hogy ismét régiókban gondolkodjunk. Én a gazdasági, közlekedési, szellemi értelemben vett regionális főváros szerepét szánom Szegednek a Temesvár, Arad, Szabadka által határolt területen. A magyarországi fejlődés eddig Budapest-központú volt, az új lehetőségek, a regionális kapcsolatok viszont felértékelik a határszögleti nagyvárosok szerepét. A regionális kapcsolatok révén irredentizmus nélkül, természetes módon tudnánk bekapcsolni az ország vérkeringésébe a határon túli magyarokat. Ezen a ponton összekapcsolódik szakmai és társadalmi tevékenységem, hiszen a kapcsolatfelvétel a határon túli nagyvárosokkal mind a civil szférában, a Dugonics Társaságon keresztül, mind az oktatásban és kutatásban megtörtént.

● *Hogyan fogadta a Pro Urbe-díjat?*

– Nálam a városszeretet, az Ady-féle „föl-földobott kő" érzés egyfajta „születési hiba". Jóleső érzéssel vettem tudomásul, hogy mások is észrevették: amit csináltam, az jó.

Keczer Gabriella

A kilencvenhat százalékos szegedi

Bor Zsolt 1949-ben Orosházán született. 1975-ben Szegeden, a JATE-n doktorált, 1984-ben a fizikai tudomány doktora fokozatot szerzett. Megalakulásától, 1989-től vezeti a JATE Optikai és Kvantumelméleti Tanszékét, emellett az MTA Lézerfizikai Tanszéki Kutatócsoportjának munkáját is irányítja. 1990 óta a Houstoni Rice University adjunct professzora. 41 éves korától a Magyar Tudományos Akadémia tagja, megszakításokkal vendégkutatóként közel hét évet dolgozott az NSZK-beli göttingeni Max Planck Biofizikai Kémiai Intézet lézerfizikai részlegében.

● *Az életrajza így kezdődik: Orosházán született. Az utolsó bejegyzés pedig: Pro Urbe-díjat kapott Szeged városától...*

– Hatéves koromban kerültem Szegedre, most pedig negyvennyolc vagyok, úgyhogy ha számszerűen ki akarnám fejezni: nyolcvanhét és fél százalékosan vagyok szegedi polgár. De ha életem első négy évét leszámítjuk, amelyről nincsenek emlékeim, akkor az arány 96 százalék. Érzelmileg és kapcsolataimban büszkén vallom magamat szegedi polgárnak.

● *Ön nem tartozik azok közé, akik valamiféle szakadékot látnak az egyetem és a város között.*

– Nem hiszem, hogy a város és az egyetem között szakadék lenne, hiszen az egyetem oktatói és egykori tanítványai derekasan kivették a részüket az önkormányzatiság kialakításából. Inkább úgy fogalmaznék, hogy a felek még nem ismerték fel kellően az egymás kölcsönös támogatásában rejlő kedvező lehetőségeket. A szegedi egyetemek nemzetközi reputációval rendelkeznek, így viszik és terjesztik a város jó hírnevét a világban. Remélem, a most formálódó új Szegedi Egyetem szellemiségében és címerében a Szeged-motívum dominálni fog.

● *Nyilvánvaló, hogy az egyetem kell a városnak. De hogyan segíthet a város?*

– Nagyvonalúan, úgy, ahogyan az az egyetem alapításakor történt: épületek és építési telkek felajánlásával, közvetlen pénzügyi támogatással, kamatmentes kölcsönnel és a nagyrabecsülés pénzben is megjelenő kifejezésével. A város ilyen befektetése megtérülne, hiszen a több mint 13 ezer hallgató jelentős vásárlóerőt képvisel, munkát adva ezzel sok szegedi polgárnak, és adóbevételt biztosítva a városnak.

● *Többször is hosszabb ideig dolgozott külföldön. Érezte azt, hogy nemcsak magyar, hanem szegedi tudósként is ismerik?*

– Hogyne, minden tudományos közleményemen a Szeged szó szerepel. Tanszékünket, amelyet külföldön és itthon egyaránt jól ismernek, „a szegedi optikai iskolaként" tartják számon.

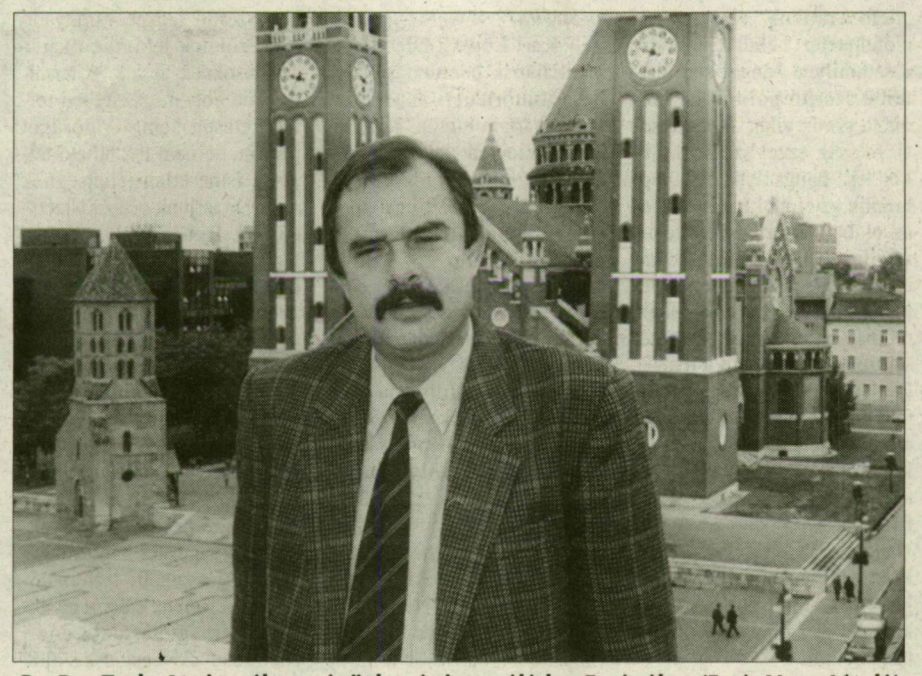

Dr. Bor Zsolt: A mi tevékenységünk már integrálódott Európába. ***(Fotó: Nagy László)***

● *Az Akadémia budapesti központjában mit szólnak, amikor ennyire szegedinek mutatkozik?*

– Értetlenkednek. Sajnos nálunk minden a főváros érdekeinek van alárendelve. A politikai pártok központjai, a döntéshozó és közvéleményformáló testületek Pesten vannak, ezért a gazdasági és politikai döntések a főváros gyarapodását szolgálják annak ellenére, hogy a honatyák többsége elvileg a régiókat lenne hivatott képviselni. Ez torz fejlődési arányokat eredményez. Így van ez az Akadémián és a felsőoktatásban is. Mindenki elismeri, hogy a felsőoktatás fővárosi koncentrációja aránytalanul nagy. Ennek ellenére a lágymányosi egyetem közel 100 milliárd forintos fejlesztést kap a központi költségvetésből, míg a vidéki egyetemek Klebelsberg óta nem kaptak – és nem is fognak kapni – hasonlót. Ugyanígy más területeken is. Nehezemre esik például megbarátkozni a Parlamentnek azzal a döntésével, hogy a budapesti metróvonal építéséhez egy átlagos vidéki család 150 ezer adóforinttal fog hozzájárulni. És ezt a vidéki képviselők is megszavazták.

● *Tényleg soha nem fordult meg a fejében, hogy külföldön maradjon?*

– De, a pályám kezdeti szakaszán, amikor az utazás szabadságát korlátozták, és az ember okkal tartott attól, hogy legközelebb nem fogják kiengedni. Sok tehetséges magyar hagyta el ilyen okok miatt a hazáját. A jobb anyagi lehetőségek is vonzottak, de a Magyarországhoz és Szegedhez való kötődésem erősebb volt. Tudom, hogy sok fiatal esetében nem így van. De ez nevelés kérdése. A fiam két félévet Amerikában tanult. Az iskolában állampolgárságra, fajra és vallásra való tekintet nélkül minden reggel feleskűdtek az amerikai alkotmányra és elénekelték a Sweet Home-ot, a hazaszeretet himnikus dalát. Meggyőződésem, hogy egészséges, azaz a nem mások ellen irányuló patriotizmus nagyon fontos, mert jó közérzetet teremt, összetartja és mozgósítja a nemzet alkotó erejét. Amerikával ellentétben Magyarországon a haza szeretetéről beszélni illetlenség, arra hivatkozva, hogy a túlcsorduló patriotizmus esetleg veszélyes lehet. Csak azt felejtik el, hogy soha nem a kis nemzetek patriotizmusa okozta a bajt, nem az borította vérbe a fél világot.

● *A világ fejlettebb részén sokat invesztálnak a kutatás-fejlesztésbe. Nálunk hogyan fest ez a dolog?*

– Ebben a kérdésben az országok stratégiája különböző. Vannak országok, ahol az adóterhek magasak, az állam beszedi a pénzt és a központi költségvetésen keresztül juttatja el a kutatásba. Máshol, mint például az Egyesült Államokban, az adóterhek alacsonyak, de az adórendszeren keresztül ösztönzik a vállalatokat a kutatás-fejlesztés, azaz a K+F támogatására. A világ boldogabbik részén a GDP 2,5-3 százalékát fordítják erre a célra, Magyarországon ez a szám 0,6 százalék és a rendszerváltozás óta sajnos folyamatosan csökken. Az adóterhek nálunk rendkívül magasak, a költségvetés nem ad megfelelő támogatást, a kutatást ösztönző adórendszer hiányzik; ez egy olyan kombináció, amely garantáltan nem lehet sikeres. Sőt, az EU-hoz való csatlakozás miatt nagyon kockázatos. Az unió ugyanis nem egy szanatórium, hanem komoly harctér, ahol csak erős K+F alapokkal lehet sikeresnek lenni, lévén a bérmunkára alapuló termelés bizonytalan, jövedelmezősége alacsony.

● *Véleménye szerint mikor lesz érezhető a 0,6 százalék böjtje?*

– Már érezhető. A magyar technológiákon alapuló ipar lényegében megszűnt, helyét átvette a bérmunka és a beszállítói tevékenység, melynek haszna elsősorban nem Magyarországon jelenik meg. Minden olyan törvény megszületett, amely a külföldi befektetők és pénzügyi körök érdekeit és biztonságát szolgálja, a piacokat megszerezték. Hiányoznak viszont azok a törvények, amelyek a magyar érdekeket védenék. A csatlakozási folyamat lendülete a nyugati érdekek érvényesülése óta lelassult és a csatlakozási költségek méltányos megosztásáról egyre kevesebb szó esik.

● *Egyetemi tanszékvezetőként nem aggódik az integráció miatt?*

– Nem, mert az az aggódástól függetlenül úgyis bekövetkezik. A kérdés csak az, hogyan. Mi a kutatásainkat már régóta nemzetközi együttműködésben, jórészt európai forrásokra támaszkodva finanszírozzuk. A mi tevékenységünk a gyakorlatban már integrálódott Európába.

Panek József